

Нікіфоренко В.С.

*кандидат наук з державного управління, докторант
Міжрегіональної академії управління персоналом***СТАН ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ**

Постановка проблеми. Кордон є одним із атрибутів держави, котрий визначає межі поширення її суверенітету. Саме тому, Основним Законом закріплена особлива важливість безпеки державного кордону, що покладається на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави [1, ст. 17]. Не дивлячись на це, стан безпеки державного кордону навряд чи можна назвати задовільним. Наявність військової агресії на україно-російському кордоні, поширення транскордонної злочинності, застарілість механізмів протидії правопорушенням на кордоні, нерівномірний розвиток інфраструктури кордону, довготриваючий процес демаркації україно-білоруського та україно-молдовського кордону, збільшення випадків незаконного переміщення через державний кордон іммігрантів із політично нестабільних держав – далеко не всі проблеми безпеки державного кордону, що потребують вирішення.

Такий стан речей потребує дослідження безпеки державного кордону на зрізі двох систем: як інституту науки лімології та як складової національної безпеки. Через застарілість законодавчих категорій необхідно більш детально дослідити та окреслити об'єкт безпеки державного кордону, співвідношення категорій «прикордонна безпека» та «безпека державного кордону», місце безпеки державного кордону у системі національної безпеки.

Все означене породжує динаміку безпеки державного кордону, обумовлюючи нагальність її подальшого доктринального дослідження як елементу національної безпеки.

Мета статті полягає у наданні характеристики безпеки державного кордону як складо-

вої національної безпеки у контексті запровадження моделі інтегрованого управління кордоном.

Стан опрацювання. Безпека державного кордону як складова національної безпеки та як інститут лімології розглядалася у працях С.В. Голунова, М.М. Литвинова, І.П. Кушніра, В.В. Половнікова, О.Є. Цевельова, Д.А. Купрієнка, В.К. Плешко та інших вчених. Визнаючи цінність існуючих теоретичних розробок, все ж змушені визнати незавершеність наукового опрацювання проблем безпеки державного кордону (особливо з огляду на означені вище їх змістовні динаміки та на стилістичні модернізації більш універсального/загального рівня – національної безпеки).

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 1 Закону України (далі – Закон) «Про державний кордон України» державним кордоном України є лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору [2]. Це єдина законодавча дефініція державного кордону, а тому велика кількість вчених надають визначення безпеки державного кордону, спираючись саме на неї. Наприклад, І. П. Кушнір наголошує, що «безпека державного кордону» полягає у незмінності лінії державного кордону та надійному збереженні територіальної цілісності держави [3, с. 80]. Проте, на нашу думку, застосування законодавчого визначення кордону (як загального і міжгалузевого) в рамках прикладного інституту безпеки державного кордону є помилковим з ряду причин: 1) категорія «кордон» в межах зазначеного інституту розглядається не лише як «лінія»; 2) кордон є

не єдиним об'єктом безпеки державного кордону. Через це, вважаємо за потрібне більш детально дослідити питання об'єкту та предмету безпеки державного кордону.

Перш за все, безпека державного кордону є прикладним інститутом науки лімології (від лат. *limes* – границя, кордон). Остання, концептуалізуючись на базі географії, історії, політології, соціології, культурології, етнопсихології та аксіології, розглядає кордон як соціальний і політичний конструкт, який детермінує навколишній простір, перетворюючи його на зону комунікацій і взаємовпливів [4, с. 33]. Таким чином, маючи міждисциплінарний характер, лімологія досліджує кордон не тільки як географічний маркер, але і як межу між сферами розповсюдження юрисдикцій органів сусідніх держав, як рубіж культур народів, а на зрізі із філософією – як межу зіткнення свого й чужого, звичного й незвичайного, впорядкованого й хаотичного [4, с. 33]. Саме тому, окрім власне кордону, лімологія досліджує також і дотичні категорії: прикордонну територію; територіальну ідентичність населення прикордоння, регіональні культури тощо.

Сучасний стан розвитку науки можна визначити як такий, що перебуває на стадії концептуалізації. Зокрема, політична та географічна сфери лімології вже остаточно сформовані, проте туристична, історична та юридична перебувають лише на етапі наукового обґрунтування [11]. До того ж, сьогодні лімологія характеризується чітким поділом на теоретичну та прикладну частини. Теоретична – досліджує питання, пов'язані із природою та функціями кордону, наприклад, збереження національної ідентичності та самобутності в прикордонні, теорію охорони кордонів, історію кордонів і прикордонних територій та регіонів тощо. У свою чергу, прикладна лімологія «має на меті наукове обґрунтування прикордонної політики і таких її аспектів, як безпека кордонів, діяльність суб'єктів охорони кордону, розвиток різних напрямів співпраці в прикордонні». [11, с. 26]. Слід зазначити, що

вказаний поділ має досить умовний характер, оскільки не має чіткого критерію структуризації, а тому – і чіткої межі між теоретичною та прикладною частинами. Наприклад, збереження національної ідентичності та самобутності в прикордонні цілком можна віднести до одного з напрямів прикордонної політики, і відповідно – до прикладної частини лімології.

Щодо юридичної лімології, то на науковому рівні вона є майже не дослідженою. С. Завальнюк зазначає, що під поняттям «юридична лімологія» розуміється наука, що вивчає кордони, прикордонні території, прикордонні інститути, функції та процеси створення кордонів та інше в юридичному просторі, тобто їх роль у правовому та державному житті [12, с. 126]. Як наслідок, можна виокремити декілька характерних особливостей юридичної лімології. По-перше, юридична лімологія є комплексною наукою, а тому складається із системи правових норм різної галузевої приналежності. Наприклад, правовідносини у сфері переміщення товарів через кордон регулюються митним правом, а діяльність прикордонних органів під час виконання владних управлінських функцій – адміністративним. По-друге, юридична лімологія належить переважно до публічної сфери. Це пояснюється специфічним об'єктом дослідження науки – кордоном, котрий є одним із атрибутів держави, а тому являє собою об'єкт саме публічного інтересу. До того ж, у юридичній лімології переважно використовуються такі правові методи, як нагляд, контроль, примус, координація. Не дивлячись на це, юридична лімологія міноритарно забезпечується і нормами приватного права, зокрема, це стосується правовідносин у сфері транскордонного туризму.

Відповідно, безпеку державного кордону можна класифікувати як прикладний інститут юридичної та політико-географічної сфери лімології. Саме тому, об'єкт досліджуваного інституту не охоплюється виключно безпекою кордону. Заходи забезпечення зазначеного стану захищеності можуть здійснюва-

тись і щодо внутрішньодержавних територій, наприклад, шляхом встановлення режимів однакових або близьких із режимом державного кордону. До таких територій слід віднести прикордонні смуги, контрольовані прикордонні райони, а також місця і приміщення, де здійснюється прикордонний контроль. Безпека державного кордону забезпечується і щодо деяких об'єктів інфраструктури, розташованих на зазначених територіях або безпосередньо на державному кордоні. Наприклад, однією із загроз у сфері безпеки державного кордону визнається загроза нападу на об'єкти Державної прикордонної служби України з метою оволодіння зброєю, технікою, майном [5, с. 17]. Таким чином, можна вести мову про основний та додаткові об'єкти безпеки державного кордону. Основним об'єктом є власне безпека державного кордону, а додатковим – безпека територій та інфраструктурних одиниць, від стану захищеності яких безпосередньо залежить основний об'єкт.

До того ж, категорія «державний кордон» у межах дослідженого інституту повинна розглядатись як «фронтір», тобто певна смуга, зона, котра має не тільки довжину та висоту, але і ширину. Мішель Фуше надавав таку дефініцію фронтиту: «символічний або уявний поділ простору, який передбачає наявність погранич без чіткої розподільчої лінії» [4, с. 40]. В Україні виокремлення кордону саме як смуги, а не лінії, має важливе практичне значення, оскільки більша частина державного кордону України не демаркована, а деякі зони навіть не делімітовані (наприклад, морська ділянка державного кордону з Російською Федерацією).

У свою чергу, предметом безпеки державного кордону є суспільні відносини, що складаються в процесі і з приводу забезпечення стану захищеності, недоторканності і непопущеності проходження, позначення, порядку утримання та перетинання державного кордону, прикордонних смуг, контрольованих прикордонних районів, а також інших територій та об'єктів інфраструктури, котрі утво-

рюються з метою забезпечення необхідного стану захищеності державного кордону.

Проте не дивлячись на достатню детермінованість безпеки державного кордону на рівні лімології, науковці досить часто застосовують замість нього поняття «прикордонна безпека», або навіть співвідносять прикордонну безпеку та безпеку державного кордону як ціле та частину. У більшості випадків «прикордонна безпека» розглядається вченими як складова національної безпеки. Наприклад, Д. Купрієнко зазначає, що прикордонна безпека – це складова національної безпеки, яка має внутрішній та зовнішній виміри, що дає підстави говорити про її системний характер [6, с. 362]. Схожі визначення можна побачити у працях М. Литвина, С. Голунова, Ю. Дем'янюка, В. Половнікова та інших. Вважаємо, що у системі національної безпеки доцільно виокремлювати «прикордонну безпеку», проте надмірне розширення змісту цієї категорії є безпідставним.

По-перше, законодавець визначає складовою національної безпеки саме «безпеку державного кордону»; зокрема, відповідно до ст. 2 Закону «Про державний кордон України»: «Захист державного кордону України є невід'ємною частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки і полягає у скоординованій діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом» [2]. А згідно із ч. 6 ст. 18 Закону «Про національну безпеку України», до сектору безпеки і оборони належить Державна прикордонна служба України, котра є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [7].

По-друге, з географічної точки зору, прикордоння є окремою від кордону територією, котра не охоплює власне кордон. Через це, дослівно розуміючи прикордонну безпеку як забезпечення стану захищеності прикордон-

ної території, можна вести мову про існування окремо безпеки прикордоння та безпеки державного кордону, проте – не про охоплення першим поняттям другого.

По-третє, застосування категорії «прикордонна безпека» у межах системи національної безпеки означає, що основним об'єктом визнається саме територія прикордоння, проте на конституційному рівні функцією військових та правоохоронних утворень держави названо захист саме державного кордону (ч. 3 ст. 17 Основного Закону [1]).

Таким чином, складовою національної безпеки є безпека державного кордону, а поняття «прикордонна безпека» може використовуватись лише щодо позначення стану захищеної прикордонних територій.

Необхідно зазначити, що з прийняттям нового Закону «Про національну безпеку України» пришвидшився перехід національної безпеки від соціалістичної моделі до лібералістичної. Остання передбачає пріоритетність забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини над державними та суспільним. Зокрема, певні аспекти лібералістичної моделі можна побачити у п. 10 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону, де у переліку елементів національного інтересу першим зазначається саме інтерес людини, а безпечні умови життєдіяльності та добробут громадян за важливістю прирівнюються до державного суверенітету України [7]. Не дивлячись на це, фундаментальними національними інтересами Закон, все одно, визначає державні інтереси. Проте не всі, а лише публічні, тобто ті, які є об'єктивно цінними для всіх громадян, а тому зрештою, все одно, призведуть до забезпечення їх власних прав та законних інтересів. Так, фундаментальними національними інтересами України є сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення (п. 2 ч. 3 ст. 3 Закону «Про національну безпеку України»).

Відповідно, безпека державного кордону, як складова національної безпеки, також слі-

дує загальній тенденції лібералізації. Проте порівняно із темпами лібералізації національної безпеки, а також більшості її структурних елементів, у межах безпеки державного кордону зазначений процес проходить значно повільніше.

Основною формою його прояву є зміна пріоритетності функцій, котрі інститут виконує (точніше, їх певна диверсифікація). Безпека державного кордону традиційно концептуалізується саме на бар'єрній функції. Як зазначає польський географ Т. Коморніцкі, ця функція проявляється як військова (бар'єр для чужоземної військової агресії), економічна (бар'єр для руху товарів), цивільна (бар'єр для вільного переміщення людей) [4, с. 45]. У радянський період державна політика у сфері безпеки державного кордону майже повністю спрямовувалась на розвиток кордону як бар'єру від зовнішніх та внутрішньо-зовнішніх загроз. Виключення становили лише внутрішні кордони між республіками. Тому деякі вчені навіть сьогодні розглядають інститут безпеки державного кордону виключно крізь призму правоохоронної та військової діяльності.

Проте вектор розвитку інституту безпеки державного кордону значно змінився у зв'язку із прийняттям концепції інтегрованого управління кордонами Концепція передбачає перехід від застарілої, односторонньої, орієнтованої на оборону, моделі управління кордону до концепції рівномірного розвитку як бар'єрної, так і контактної та інтеграційної функції кордону.

Зокрема, формами прояву підвищеної уваги до розвитку саме контактної функції є реалізація ряду пілотних проектів з електронного бронювання черги в пунктах пропуску; застосування спільного контролю та принципу «єдиної зупинки» для скорочення часу перетину кордону; запровадження практики автоматизації процесів ідентифікації особи та попереднього інформування про вантажі тощо.

Найбільшою ж перевагою концепції «інтегрованого управління кордоном», на нашу думку, є системний підхід, що покладений в

її основу. Адже у більшості випадків передбачені заходи сприяють реалізації одночасно декількох функцій кордону, що додає певної синергичності у безпеку державного кордону.

На науковому рівні питанню реагування на загрози у сфері безпеки державного кордону приділено значну увагу, тому слід зацентрувати увагу лише на деяких її аспектах, що є цінними для дослідження. Сучасна система управління ризиками була розроблена Австралійською митною та прикордонною службами та Митною службою Нової Зеландії. Саме в цих країнах вона досягла максимальної ефективності. Відповідно до австралійської системи, процедура управління ризиками складається із семи етапів: установлення контексту; ідентифікація ризику; аналіз ризику; оцінювання ризику; вжиття заходів щодо запобігання ризикам; взаємодія (комунікація) і консультування; моніторинг та аналіз результатів [8, с. 172]. Слід зазначити, що у процедурі відсутній етап «протидії ризику» або «здійснення заходу із усунення ризику». Він замінюється більш дієвою спеціальною превенцією щодо безпосереднього джерела ризику та загальною превенцією виявленої форми ризику.

Ці та інші положення австралійсько-новозеландської системи закріплені у міжнародних договорах та звичаях, а тому широко застосовуються багатьма країнами. Зокрема, модель управління ризиками Європейського Союзу базується саме на них, хоча і з деякою специфікою. Ця специфіка полягає у тому, що центральне місце системи займає «стратегія, організаційна структура якої реалізується на стратегічному, тактичному та операційному рівнях...» [8, с. 175]. Україна, бажаючи приєднатись до ЄС, прагне імплементувати саме цю концепцію. Проте, слід звернути увагу, що більшість передбачених заходів у сфері управління ризиками, спрямовані саме на інформаційно-аналітичну діяльність. Не дивлячись на це, жоден з них не передбачає складення певних тактик з управління ризиками, не говорячи вже про операційний рівень.

Сучасний етап розвитку безпеки державного кордону (з огляду на загальні тенденції регулювання адміністративно-політичної сфери) характеризується зростанням ролі договірно-правового методу. Цей метод активно застосовується у сфері договірно-правового оформлення державного кордону, у процесі делімітації та демаркації. Відповідно, він базується на трьох принципах: територіальної цілісності; непорушності (недоторканності) державних кордонів; мирного врегулювання прикордонних інцидентів та конфліктних ситуацій на державному кордоні [9]. Основною його відмінністю від інших методів забезпечення захищеності державного кордону є саме націленість на мирне врегулювання існуючих та потенційних загроз із залученням прикордонних органів сусідніх країн, що корелюється із положеннями основних принципів міжнародного публічного права, а також із концепцією переходу до лібералістичної моделі національної безпеки. Хоча у межах інституту безпеки державного кордону цей метод науковцями майже не розглядається, на практиці він активно застосовується Україною. Зокрема, з метою покращення безпеки україно-молдовського кордону, котрий займає друге місце після східного кордону України за критерієм проблемності, було розроблено три пріоритети цієї діяльності: 1) вжиття політико-дипломатичних заходів; 2) удосконалення безпекової складової; 3) удосконалення державної політики у прикордонній сфері [10]. Окрім політико-дипломатичного рівня, договірно-правовий метод активно застосовується у рамках заходів із кооперативного публічного адміністрування (прикладної сторони інших пріоритетів). При цьому, кооперація може мати різний суб'єктний склад та спрямованість: виникаючи між вітчизняними носіями владних повноважень; виникаючи між вітчизняними та зарубіжними носіями владних повноважень; виникаючи між вітчизняними носіями владних повноважень та громадськими формуваннями. Зовнішньою формою вираження кооперації у

сфері забезпечення безпеки державного кордону виступає укладення адміністративних договорів. Щодо інших її форм, зокрема адміністративного акту, процес прийняття якого передбачає аспект узгодження [13, с. 156], то вони потребують окремого (методологічного) дослідження.

Наступним аспектом сучасного розвитку безпеки державного кордону як складової національної безпеки є поступова зміна правового статусу Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ). Як вже зазначалося, Державна прикордонна служба України є правоохоронним органом спеціального призначення, що реалізує державну політику у сфері безпеки державного кордону України та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні [7]. Проаналізувавши останні внесені зміни у Закон «Про державну прикордонну службу України», виокремлюємо два основні напрями зміни правового статусу органу: 1) поступова демілітаризація ДПСУ та орієнтація органу виключно на спеціалізовану правоохоронну діяльність; 2) зближення ДПСУ з Державною митною службою України. Діяльність ДПСУ спрямована, в першу чергу, на припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України. З метою виконання визначеного обов'язку орган здійснює заходи із запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням; здійснює прикордонний контроль і пропуск осіб, транспортних засобів, вантажів; запобігає та не допускає перетинання державного кордону України особами, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або в інших, передбачених Законом випадках, здійснює різноманітні заходи у сфері оперативно-розшукової діяльності та багато інших подібних заходів. Лише у окремих випадках, зокрема, у разі вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави або групи держав, або у випадках участі ДПСУ у виконанні заходів територіальної оборони, орган може брати участь

у заходах військового характеру спільно із ЗСУ. Таким чином, законодавець визнає військову діяльність ДПСУ екстраординарною, у котрій ДПСУ хоча і бере участь, проте більше допоміжну, оскільки забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються першочергово на військові формування [1].

Висновки. Безпека державного кордону – це стан захищеності, недоторканності і непорушності проходження, позначення, порядку утримання та перетинання державного кордону, прикордонних смуг, контрольованих прикордонних районів, а також інших територій та об'єктів інфраструктури, котрі утворюються з метою забезпечення необхідного стану захищеності державного кордону. Складовою національної безпеки є саме безпека державного кордону, а поняття «прикордонна безпека» може використовуватись лише щодо позначення стану захищеності прикордонних територій. У свою чергу, сучасний стан розвитку національної безпеки знаходиться на етапі переходу до лібералістичної моделі, у зв'язку з чим було обґрунтовано необхідність подальшого розвитку контактної та інтеграційної функцій кордону (у рамках дослідженого інституту), а також їх комплексне застосування. До того ж, було доведено, що заходи безпеки державного кордону повинні бути спрямовані не на протидію конкретній загрозі, а на загальну та спеціальну превенцію майбутніх загроз та ризиків. У цьому напрямі першочергове значення набуває система управління ризиками. Розвиток інституційного підґрунтя безпеки державного кордону (у контексті концепції інтегрованого управління кордонами) спрямований на демілітаризацію ДПСУ та її концентрацію на спеціалізованій правоохоронній діяльності. Зваженість означених векторів (враховуючи наявну зовнішню агресію), інструменти їх практичного втілення та перспективність запозичення договірно-правового методу з інституту оформлення кордонів до інституту безпеки державного кордону потребує, як видається, подальшого вивчення.

Анотація

Наукова стаття присвячена дослідженню безпеки державного кордону як інституту науки лімології та як складової національної безпеки. Розглянуто проблемні аспекти змісту та обсягу об'єкту безпеки державного кордону. Зокрема, наголошено на тому, що в умовах незакінченого процесу делімітації та демаркації державного кордону України, останній доцільно розуміти не лише як «лінію», але і як певну смугу, зону, «фронтір». Було виокремлено основний об'єкт безпеки державного кордону – власне кордон, та додаткові – території та інфраструктурні одиниці, від стану захищеності яких безпосередньо залежить безпека основного об'єкту. Обґрунтовано помилковість застосування законодавчої дефініції державного кордону, що міститься у ст. 1 Закону України «Про державний кордон України». Визначено співвідношення понять «прикордонна безпека» та «безпека державного кордону», а також зауважено, що складовою національної безпеки є саме безпека державного кордону. Розглянуто процес лібералізації національної безпеки через призму теорії інтересів, а також вплив зазначеного процесу на напрям розвитку безпеки державного кордону. Висвітлена концепція інтегрованого управління кордонами як наслідок зміни пріоритетності бар'єрної функції кордону у бік рівномірного розвитку інтеграційної, контактної та бар'єрної функцій. Обстоюється позиція про те, що сучасна безпека державного кордону повинна бути спрямована на загальну та спеціальну превенцію загроз і ризиків, а не на конкретні дії та фізичні перевірки. Охарактеризовуються теоретичні засади системи управління ризиками, її переваги для безпеки державного кордону, а також деякі недоліки вітчизняної моделі. Обґрунтовується важливість впровадження договірно-правового методу в інститут безпеки державного кордону. Розкрито процес зміни правового статусу Державної прикордонної служби України в рамках концепції сервісної держави та інтегрованого управління кордонами (в т.ч. процеси демілітаризація даного органу, його спеціалізації на правоохоронній діяльності, а також зближення із митними інституціями).

Ключові слова: прикордонна безпека, система оцінки ризиків, інтегроване управління кордоном, Державна прикордонна служба України.

Аннотация

Научная статья посвящена исследованию безопасности государственной границы как института науки лимнологии и как составляющей национальной безопасности. Рассмотрены проблемные аспекты содержания и объема объекта безопасности государственной границы. В частности, отмечено, что в условиях незавершенного процесса делимитации и демаркации государственной границы Украины, последний целесообразно понимать не только как «линию», но и как некую полосу, зону, «фронтир». Было выделено основной объект безопасности государственной границы – собственно границу, и дополнительные – территории и инфраструктурные единицы, от состояния защищенности которых напрямую зависит безопасность основного объекта. Обоснованно ошибочность применения законодательной дефиниции государственной границы, содержащийся в ст. 1 Закона Украины «О государственной границе Украины». Определено соотношение понятий «пограничная безопасность» и «безопасность государственной границы», а также отмечено, что составляющей национальной безопасности является именно безопасность государственной границы. Рассмотрен процесс либерализации национальной безопасности через призму теории интересов, а также влияние указанного процесса на направление развития безопасности государственной границы. Освещена концепция интегрированного управления границами как следствие изменения приоритетности барьерной функции границы в сторону равномерного развития интеграционной, контактной и барьерной функций. Отстаивается позиция о том, что современная безопасность государственной

границы должна быть направлена на общую и специальную превенцию угроз и рисков, а не на конкретные действия и физические проверки. Охарактеризовываются теоретические основы системы управления рисками, ее преимущества для безопасности государственной границы, а также некоторые недостатки отечественной модели. Обосновывается важность внедрения договорно-правового метода в институт безопасности государственной границы. Раскрыто процесс изменения правового статуса Государственной пограничной службы Украины в рамках концепции сервисного государства и интегрированного управления границами (в т.ч. процессы демилитаризация данного органа, его специализации на правоохранительной деятельности, а также сближение с таможенными учреждениями).

Ключевые слова: пограничная безопасность, система оценки рисков, интегрированное управление границей, Государственная пограничная служба Украины.

Nikiforenko V.S. The state of theoretical research on state border security issues as a component of national security

Summary

The scientific article is devoted to research of the security of the state border as a component of national security and as an institution of the limology science. Problematic aspects of substance and volume of the security of the state border's object are considered. In particular, it is justified that in continuing process of delimitation and demarcation of the Ukrainian state border it is correct to consider the state border not as a «line», but as zone, stripe, frontier. Were defined the main object of the security of the state border – state border, and additional – territories and infrastructure, which security affects the security of main object. The fallacy of using legislative definition of state border, which is written in art. 1 of the Law of Ukraine «On state border of Ukraine» was proved. The ratio of the terms «the security of the state border» and «cross-border security» is defined, and it is highlighted that the security of the state border is a part of national security. The liberalization process of national security is considered through the prism of interest theory, and how this process affects the development of the security of the state border. The conception of integrated border management as a consequence of changing of priority from barrier border's function to balanced development of integrative, contact and barrier functions is highlighted. It is argued that modern security of the state border has to be aimed at general and specialized prevention of dangers and risks, but not at particular acts. Theoretic basis of the model of risk management and its advantages for security of the state border, and some weaknesses of Ukrainian model have been characterized. It is justified the importance of implementation of treaty and legal method to the institution of the security of the state border. We carried out a detailed analysis of the process of how the legal status of the State border guard service of Ukraine changed within the framework of service State's conception and a conception of integrated border management, particularly the process of its demilitarization and convergence with custom administrations.

Key words: cross-border security, risk management system, integrated border management, State border guard service of Ukraine

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к-96вр>.
2. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1777-12>.

3. Кушнір І. П. Аналіз змісту поняття «безпека державного кордону / І.П. Кушнір // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2018. – № 16. – С. 76–82. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vrgc_2018_16_12
4. Варменич Я. Історична лімологія: проблеми концептуалізації / Я. Варменич // Регіональна історія України. 2011. – Вип. 5. – С. 29–48. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=reisuk_2011_5_4
5. Цевельов О. Є. Державне реагування на загрози національній безпеці у сфері безпеки державного кордону України : автореф. дис. ... канд. держ. упр. Хмельницький, 2017. – 23 с.
6. Купрієнко Д. А. Основні поняття та категорії у сфері забезпечення прикордонної безпеки / Д.А. Купрієнко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Військові та технічні науки. 2014. – № 1 (61). – С. 357–368.
7. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19>
8. Комаров О. В. Світова та європейська практика з реалізації механізмів управління кордонами та адміністрування ризиків у митній галузі в контексті гарантування державної безпеки / О.В. Комаров // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Державне управління. 2013. № 2. С. 170–178.
9. Кравченко О. М. Теоретичні підходи до визначення поняття «механізм державного управління» / О.М. Кравченко // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2009. – № 3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=56>
10. Плешко В. К. Регіональні аспекти державного управління прикордонною безпекою: україно–молдовський кордон / В.К. Плешко // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. – № 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=385>
11. Кацан Р.І. Сучасні напрями розвитку лімології / Р.І. Кацан // Політичне життя. 2017. – № 4. – С. 25–29.
12. Завальнюк С. Юридична лімологія: традиції та інновації в правовому розумінні кордонів / С. Завальнюк // Юридичний вісник, 2013. – № 3. – С. 125–130.
13. Яковлев І. П. Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. – 224 с.